

УДК [373.5.015.31:316.42]:613

В'ячеслав Бабич

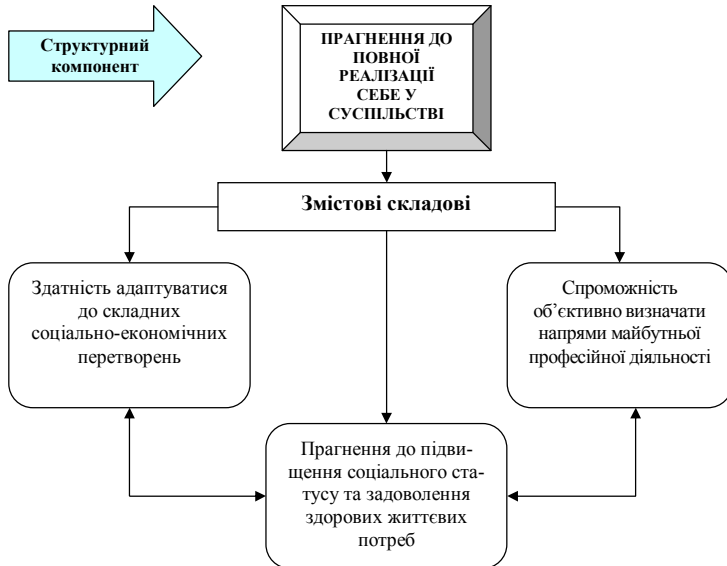
**ПРАГНЕННЯ ДО ПОВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ СЕБЕ
У СУСПІЛЬСТВІ ЯК ОДИН ІЗ КОМПОНЕНТІВ
СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ПІДЛІТКА**

У теперішній час складних соціально-економічних перебудов особливої загрози набуває соціальне здоров'я громадян нашої країни загалом та учнівської молоді зокрема. Відомо, що вже сьогодні серед молоді можна спостерігати прояви низького рівня сформованості соціального здоров'я підлітків (нездоровий спосіб життя, прояви жорстокості та не уважності до оточуючих, громадська пасивність, статева розпуста, правова безвідповідальність тощо). Все це свідчить про необхідність негайного вирішення зазначеної проблеми. А це, у свою чергу, вимагає детального розкриття змісту поняття соціального здоров'я підлітка та його структурних компонентів

Нині проблемі індивідуального соціального здоров'я, приділяють увагу такі вітчизняні та зарубіжні вчені: Т. Васильєва, Л. Горяна, С. Кириленко, В. Колесов, Л. Колпіна, А. Мишин, В. М'яких, Г. Нікіфоров, Е. Приступа, Т. Сергеева, С. Свириденко та ін. Між тим, спроба визначення поняття соціального здоров'я підлітків має лише поодинокі випадки. Особливо мало уваги приділяється визначенню та розкриттю структурних компонентів соціального здоров'я підлітка.

Робота виконана за планом НДР Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Метою статті було визначено розкриття одного з важливих компонентів соціального здоров'я підлітка, який відображається через прагнення учнем до повної реалізації себе у суспільстві.

На нашу думку, соціальне здоров'я підлітка розкривається через сукупність таких структурних компонентів: готовність до повної реалізації себе у суспільстві; спроможність до взаємодії з мікро-, мезо- та макросередовищем; прагнення самовдосконалення, наявність соціальної та правової відповідальності; спрямованість на розкриття власного потенціалу в усіх сферах соціального середовища. Отже, прагнення учнів основної школи до повної реалізації себе у суспільстві ми розглядаємо як один із важливих компонентів сформованості соціального здоров'я підлітка. Зазначений структурний компонент соціального здоров'я підлітка вміщує в собі три змістовні складові, відображені на рис. 1.

Рис. 1. Зміст структурного компонента соціального здоров'я підлітка “Прагнення до повної реалізації себе у суспільстві”

Як видно з рис. 1, до вищезазначеного структурного компонента соціального здоров'я входять такі змістові складові, як здатність адаптуватися до складних соціально-економічних перетворень; прагнення до підвищення соціального статусу та задоволення здорових життєвих потреб і спроможність об'єктивно визначати напрями майбутньої професійної діяльності. Кожен із вищезазначених змістових складових представленого структурного компонента соціального здоров'я підлітка має своє наповнення. Враховуючи масштабність зазначеної проблеми, у даній статті ми спробуємо розкрити один із надзвичайно важливих, на нашу думку, змістових складових вищевказаного структурного компонента соціального здоров'я підлітка.

Отже, змістова складова “Здатність адаптуватися до складних соціально-економічних перетворень” соціального здоров'я підлітка, представлена на рис. 2, передбачає пристосування учня до соціальної недосконалості, соціальної та матеріальної нерівності, економічних незручностей, а також наявність спрямованості школяра до політичної та громадської активності в майбутньому.

Російський вчений В. Колесов, розглядаючи проблему соціального здоров'я людини, зазначає, що її актуальність зумовлена рядом важливих

причин, серед яких глобальні зміни соціально-економічної ситуації, зміна звичних життєвих стереотипів, глибокі зміни у свідомості суспільства, та потужні інформаційні потоки, що торкнулися переважної більшості громадян. Природно, що в таких умовах виникло багато труднощів, оскільки людям потрібно швидко адаптуватися до умов природи та суспільства, що змінюються [3, с. 218]. У теперішній час у нашій країні відбуваються складні перебудови як у соціальному, так і в економічному відношеннях. Україна – достатньо молода держава і відповідно потребує пошуку шляхів підвищення соціального та матеріального благополуччя її мешканців. Разом із тим, це дещо ускладнює адаптацію її до поки що існуючих соціально-економічних перебудов. Сьогодні, на жаль, ще недостатньо досконалою можна вважати соціальну захищеність громадян нашої країни. Слід зазначити, що підлітки – це та вікова категорія, яка є дуже близькою до того, щоб стати рівноправним членом суспільства. Сьогодні країна спрямована на розвиток, реформування й удосконалення багатьох сфер, пов'язаних із соціальною захищеністю своїх громадян. А це, у свою чергу, потребує не мало часу. Тим більше, що підлітковий вік – це вік змін у фізичних, психологічних, економічних та соціальних умовах, на фоні яких формується поведінка, що впливає на здоров'я [4, с. 5].

Саме тому під час навчання у загальноосвітньому навчальному закладі школярів у контексті вироблення здатності пристосовуватися необхідно готувати до недосконалих умов соціального забезпечення. Під такими умовами розуміємо недосконалість медичного обслуговування, судово-правової системи, екологічно несприятливої ситуації тощо. На жаль, слід констатувати, що у теперішній час стан здоров'я громадян нашої країни майже щороку погіршується. Таким чином, вже у шкільному віці значна частина учнів потребує медичної допомоги, відновлення здоров'я.

У зв'язку з цим спрямування особистості на відновлення повинно стати важливим напрямом вироблення готовності в підлітків до повної реалізації себе у суспільстві, оскільки нездорова людина має значно менше можливостей реалізації себе у складних соціально-економічних умовах. Молода людина повинна бути готова до відповідних дій, спрямованих на відновлення власного здоров'я. До таких дій, на наш погляд, можна віднести: вимагання безкоштовного медичного обслуговування (або забезпечення медичного страхування), кваліфікованих лікарів, відповідного ставлення з боку медичних працівників як до громадянина своєї країни, адекватне лікування (призначення необхідних ліків, відповідність їх вартості та ефективності лікування), захищеність від підробок ліків тощо.

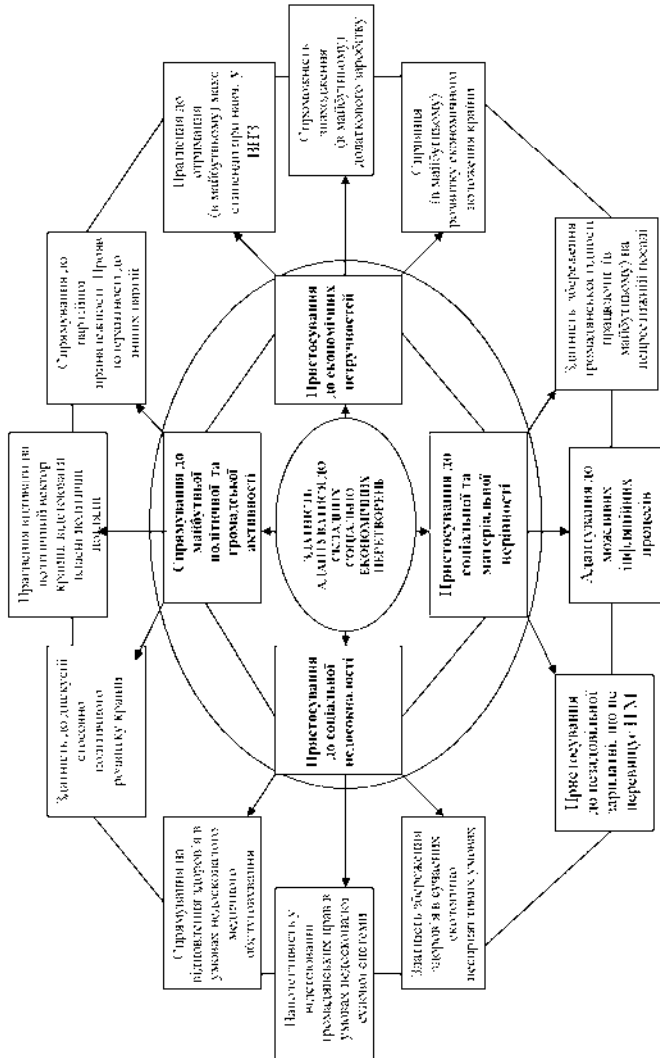

Рис. 2. Змістова структура соціально-економічного здоров'я підлітка "Здатність адаптуватися до складних соціально-економічних перетворень"

Не менш важливою проблемою сьогодення є судово-правова система. У цих умовах вкрай важливо, щоб особистість (громадянин) знав власні права й обов'язки. Наполегливість у відстоюванні громадянських прав є умовою забезпечення власної захищеності в рамках судово-правової системи. У теперішній час особливо гостро процвітає шахрайство. Сучасний громадянин повинен бути максимально захищений від подібних злочинів. Головним захисним механізмом повинна стати правова освіченість, уважність, передбачуваність тощо.

Ще однією проблемою сьогодення можна по праву вважати екологічну незахищеність суспільства. Не зайвим буде зауважити, що, за даними ВООЗ здоров'я людини, 20–25% залежить від стану навколишнього середовища [1, с. 150]. Отже, сучасний українець повинен уміти відстоювати права на екологічне забезпечення держави. Сюди можуть бути віднесені такі дії з боку громадянина: прагнення озеленення країни, запобігання виникненню пожеж у лісових масивах, наполягання на утилізації сміття, відходів, наявності відповідних фільтрів на заводах, дії щодо уникнення в майбутньому екологічних катастроф тощо.

Важливого значення останніми роками набуває здатність молоді людини пристосуватися до економічних незручностей. Враховуючи те, що до теперішнього часу більша частина населення не має достатньої матеріальної забезпеченості, важливим постає питання адаптації до зазначеної ситуації та досягнення таким чином необхідного заробітку з урахуванням потреб кожної конкретної особистості. Зазначимо, що при розкритті змісту зазначеного структурного компонента соціального здоров'я підлітка ми розглядаємо спрямованість учнів до повної реалізації себе у суспільстві як у теперішньому, так й в недалекому майбутньому (наприклад, студентські роки).

У теперішній час особливо важко такій категорії громадян, як студенти (якими лише через 2-3 роки стане більшість учнів підліткового віку). Це пояснюється багатьма факторами, серед яких недостатньо висока стипендія, потреба у денному навчанні з метою більш якісної підготовки у контексті майбутньої професійної діяльності тощо. У зв'язку з вищезазначеним сучасний підліток повинен враховувати зазначені обставини й намагатися пристосовуватися до них уже сьогодні. Враховуючи те, що студент може домогтися кращої стипендії за рахунок гарного навчання (підвищена стипендія, стипендія Кабінету міністрів, Президентська стипендія), теперішній підліток повинен намагатися якомога краще навчатися у школі й таким чином готуватися до відмінного навчання у вищому навчальному закладі.

Однією з проблем сьогодення в Україні, на наш погляд, також можна вважати питання соціальної та матеріальної нерівності, яку су-

часні школярі відчувають, починаючи з раннього дитинства. Особливо ця проблема загострюється, коли батьки купують школярам мобільні телефони, одяг тощо. Кожен школяр більш заможної родини має значно дорожчий мобільний телефон порівняно з іншими учнями, більше кишенькових грошей тощо. Ще більше відчувається соціальна та матеріальна нерівність серед молоді після закінчення загальноосвітніх навчальних закладів. Це і вступ до ВНЗ, і наявність житла, автомобіля, коштів тощо. Таким чином, важливо, щоб сучасний підліток сприймав власну соціальну та матеріальну нерівність не як особисту трагедію, а як таке особисте становище, що спонукає до активних дій у теперішньому та недалекому майбутньому, спрямованих на підвищення власного соціального статусу та матеріального забезпечення.

При цьому кожен підліток повинен також розуміти, що, не зважаючи на те, яку професію обере в майбутньому він повинен уміти відстоювати власну громадянську гідність. У теперішній час проблеми формування гідності школярів присвячено окремі дослідження. Так, С. Удовицька у дисертаційному дослідженні, розкриваючи проблему виховання гідності у молодших підлітків, не лише наголошує на актуальності даної проблеми, пропонує відповідні підходи до її формування, але й надає власне трактування поняттю “гідність”, під якою вона розуміє складне інтегративне особистісне утворення, яке характеризується цілісним самоствердженням на основі рефлексійно-емоційної настанови на повагу до іншої людини і самоповагу [5, с. 12].

Отже, дуже важливо, щоб, коли молода людина почне працювати, вона не відчувала себе пригніченою лише тому, що вона працює на менш престижній професії, ніж її товариш, сусід, родич та ін. Кожна особистість повинна відчувати себе гідно, працюючи на будь-якій посаді, а головне – пишатися не власною посадою, а тим, наскільки якісно вона виконує власні професійні обов’язки. Додамо, що відчуття гідності підкріплюється й тоді, коли сама людина відчуває задоволення від виконання своєї роботи, розуміє значущість власної праці для суспільства, родини тощо.

Навряд чи можна вважати соціально здоровою людину, яка залишається байдужою до вибору напрямів розвитку власної країни. Як зазначалося раніше, Україна – це достатньо молода країна, становлення якої, як і будь-якої іншої країни, відбувається шляхом “спроб і помилок”. Зрозуміло, що обрати одразу правильний курс розвитку державі надто важко. Разом із тим, ще навчаючись у школі, учень повинен розуміти власну значущість, вагу та потребу в політичному спрямуванні нашої країни. В умовах розвитку демократичних процесів не можна залишатись осторонь тих політичних спрямувань які відбуваються. Дослідження Т. Кебкало, О. Палієн-

ко, Н. Годун показали, що лише незначна частина сучасної молоді цікавиться політичним життям України (близько 10%), 5% вважають, що беруть активну участь у політичному житті країни [2, с. 13].

Вже в підлітковому віці школяр повинен розуміти важливість власного прагнення впливати на політичний вектор країни, відстоювати власні політичні погляди, вести дискусії стосовно політичного розвитку країни тощо. У цьому ж контексті бажано, щоб молода людина мала спрямування до партійної приналежності. Це не є обов'язковим, особливо для жіночої статі. Разом із тим прагнення вступити до найбільш близької за ідеологією партії дає можливість особистості бути активним членом суспільства і відповідно підвищує можливості власного впливу на розвиток своєї країни. При цьому зазначимо, що вступ до партії або уподобання будь-якої партії не повинно відображатись у ворожості до інших політичних сил. Таким чином, прояв толерантності до існуючих партій, яких на сьогодні є достатньо багато, є важливою складовою соціального здоров'я особистості. Звичайно, значно більше можливостей у підлітка вступити (в майбутньому) до партії, якщо він мешкає у місті, особливо якщо це обласний центр. Ця особливість, на думку вітчизняного вченого С. Харченко, дозволяє всім бажаючим цікавитися політикою чи займатися політичною діяльністю, безпосередньо вступати в особистісне спілкування з представниками партій, брати участь у роботі різних партійних структур, формувати власну думку про ті чи інші політичні суб'єкти [6, с. 37].

Слід зазначити, що мешканці сіл також отримують можливість реалізації себе у політичному середовищі при вступі до вищих навчальних закладів, які, як правило, розташовані у обласних центрах. Головне, щоб підлітки, які бажають впливати у майбутньому на політичний вектор країни, не втратили цього бажання, навчаючись у сільських школах, а навпаки, заряджались на активну політичну діяльність у близькому майбутньому.

З вищезазначеного можна зробити висновок, що прагнення до повної реалізації себе у суспільстві є важливим структурним компонентом соціального здоров'я підлітка, який розкривається через наповнення його змістових складових. Таким чином, пристосування учня до соціальної недосконалості, соціальної та матеріальної нерівності, економічних незручностей, а також наявність спрямованості школяра до політичної та громадської активності в майбутньому розкриває одну з важливих змістових складових вищезазначеного структурного компонента соціального здоров'я підлітка.

Перспектива дослідження полягають у подальшому розкритті змістових складових зазначеного у статті структурного компонента, а також інших структурних компонентів поняття соціального здоров'я підлітка.

1. *Горащук В. П.* Теоретичні та методичні засади формування культури здоров'я школярів : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / *Валерій Павлович Горащук*. — Х., 2004. — 414 с.
2. *Кевкало Т. Г.* Дослідження ціннісно-мотиваційних установок студентів вищого педагогічного навчального закладу / *Т. Г. Кевкало, О. А. Палієнко, Н. І. Голдун* // Основи здоров'я та фізичної культура. — 2007. — № 5. — С. 12—14.
3. *Колесов В. И.* Социальное здоровье студентов // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. — 2009. — № 2 (42). — С. 217—229.
4. Стан та чинники здоров'я українських підлітків : моногр. / *О. М. Балакірєва, Т. В. Бондар, О. Р. Артюх* та ін.; наук. ред. *О. М. Балакірєва*. — К. : ЮНІСЕФ, Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка. — К. : "К.І.С.", 2011. — 172 с.
5. *Удовицька С. В.* Виховання гідності молодших підлітків у позаурочній діяльності загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 — теорія і методика виховання / *Світлана Валентинівна Удовицька*. — К., 2010. — 18 с.
6. *Харченко С. Я.* Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності : теорія і практика : Монографія / *С. Я. Харченко*. — Луганськ : Альма-матер, 2006. — 320 с.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2012

В. Бабич

Стремление к полной реализации себя в обществе

как один из компонентов социального здоровья подростка

В статье рассматриваются вопросы определения содержания социального здоровья подростка, его сущность и структура. Раскрывается значение направленности подростка к полной реализации себя в обществе как важного условия формирования своего социального здоровья. Представлены содержательные составные структурного компонента социального здоровья подростка.

Ключевые слова: социальное здоровье, подростки, структурные компоненты, средние образовательные учреждения.

V. Babych

Aspiration to Complete Self-Realization in Society

as One of the Components of Social Health of Adolescents

The article deals with the issues of contents determination of social health of adolescent, its essence and structure. The author reveals the value of teenager orientation to complete self-realization in society as an important condition of the social health forming, and presents constituents of structural component of adolescent's social health.

Key words: social health, adolescents, structural components, secondary educational institutions.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Г. П. Васянович